

ЛЕКЦИЯ 13 СТРУКТУРНИ ОПЕРАТОРИ

- ⌚ Видове участъци в един алгоритъм
- ⌚ Същност на структурните оператори
- ⌚ Съставен оператор
- ⌚ Оператори за разклонение
- ⌚ Оператори за повторение

ПРОГ_13

1/45

ВИДОВЕ АЛГОРИТМИ

За да определим какви структурни оператори трябва да има в един ЕПВР преди всичко трябва да решим въпроса **какви участъци** може да **съдържа един алгоритъм**.

Лесно се вижда, че **те са три вида**:

- ⌚ (Линейна) **последователност**;
- ⌚ **Разклоняване** по поне 2 пътя;
- ⌚ **Повторение** на даден участък.

ПРОГ_13

2/45

СЪЩНОСТ НА СТРУКТУРНИТЕ ОПЕРАТОРИ

Съдържат като част от своя запис **други оператори** и **определят реда** за тяхното изпълнение.

Това са операторите, които визират теоретиците **на структурното програмиране**.

Могат да се влагат един в друг (**като структурите от данни**).

ПРОГ_13

3/45

СЪСТАВЕН ОПЕРАТОР

Последователното изпълнение е **главна характеристика** на програмата като единно цяло.

От това гледище **специален оператор за последователно изпълнение** като, че ли не е необходим.

В много ЕПВР съществува **синтактично ограничение** като **част от структурен оператор** да се задава **само един единствен друг оператор**.

ПРОГ_13

4/45

СЪСТАВЕН ОПЕРАТОР (продължение)

За преодоляване на посоченото ограничение в езици, в които има такова, се предоставя **специален оператор за последователно изпълнение** на съставлящите го оператори.

Този оператор се нарича **съставен оператор** – като **единен оператор**, той спазва ограничението и в същото време осигурява последователно **изпълнение на операторите**, които са **част от него**.

ПРОГ_13

5/45

ПРИМЕР: СЪСТАВЕН ОПЕРАТОР

Паскал: **BEGIN** <оператор1> ;
<оператор2> [; ...] **END**

Си: { <оператор1> <оператор2> [...] }

VB: **няма синтактично ограничение** като част от структурен оператор да се задава един единствен оператор, поради което **не е необходим** съставен **оператор**.

ПРОГ_13

6/45

ОПЕРАТОРИ ЗА РАЗКЛОНЕНИЕ

Предназначени са да осигурят приспособимост на програмата към възникващите по време на нейното изпълнение обстоятелства.

При изпълнението им се **изчислява израз** (наречен **условие**) и в **зависимост от получената стойност изпълнението продължава по един от зададените алтернативни пътища**.

ПРОГ_13

7/45

ОПЕРАТОРИ ЗА РАЗКЛОНЕНИЕ (прод.)

В зависимост от типа на изрази – условие, операторите за разклонение, които често се наричат **оператори за вземане на решение**, са **два вида**:

- 1 **условен оператор** с условие от **логически тип** и **две** алтернативи;
- 2 **оператор за избор** с условие от **целочислен** (или друг дискретен) **тип** и **произволен брой** алтернативи.

ПРОГ_13

8/45

УСЛОВЕН ОПЕРАТОР (КРАТКА ФОРМА)

Най-простият вид разклонение е да изпълним или да заобиколим (пропуснем изпълнението на) дадено действие.

Напълно достатъчни са един израз и едно действие.

ПРОГ_13

9/45

ПРИМЕР: КРАТКА ФОРМА НА УСЛОВЕН ОПЕРАТОР

Паскал: IF <условие> THEN <оператор>

Си: if (<условие>) <оператор>

ВБ: редови (в един ред):

If <условие> Then <оп1> [: <оп2> ...] ◀

If <условие> Then ◀ блоков

<оператор1>

...

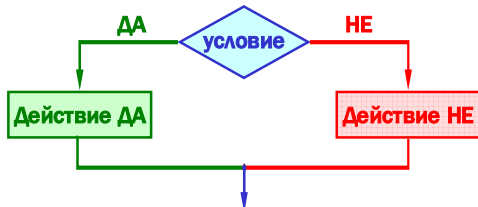
End If ◀ (if – ако, then – то)

ПРОГ_13

10/45

УСЛОВЕН ОПЕРАТОР (ПЪЛНА ФОРМА)

По-добро решение е да изпълним само едно от две зададени алтернативни действия.

ПРОГ_13

11/45

ПРИМЕР: ПЪЛНА ФОРМА НА УСЛОВЕН ОПЕРАТОР

Паскал: IF <усл.> THEN <опер. И> ELSE <опер. Л>

Си: if (<усл.>) <опер. И> else <опер. Л>

ВБ: редови (в един ред):

If <усл> Then <И1> [: <И2> ...] Else <Л1> ... ◀

If <условие1> Then ◀ и блоков

<оператори1>

[ElseIf <условие2> Then ◀

<оператори2>

...]

Else ◀

<оператори иначе>

End If ◀

ПРОГ_13

12/45

ДВУСМИСЛИЕТО НА IF

Наличието на две форми на условния оператор и правото за влагане на структурни оператори води до двусмисления запис:

IF <условие₁> THEN IF <условие₂>
THEN <оператор₁> ELSE <оператор₂>

❶ записан е условен оператор в пълна форма IF условие₁ THEN оператор_И ELSE оператор₂, чийто оператор_И е условният оператор в кратка форма IF условие₂ THEN оператор₁;

ПРОГ_13

13/45

ДВУСМИСЛИЕТО НА IF (продължение)

Двусмислен запис:

IF <условие₁> THEN IF <условие₂>
THEN <оператор₁> ELSE <оператор₂>

❷ записан е условен оператор в кратка форма IF условие₁ THEN оператор, чийто вложен оператор е условният оператор в пълна форма IF условие₂ THEN оператор₁ ELSE оператор₂.

ПРОГ_13

14/45

КОРЕКТЕН ЗАПИС

Коректният и недвусмислен запис в двата случая е:

❶ IF <условие₁> THEN
BEGIN; IF <условие₂>
THEN <оператор₁>
END; ELSE <оператор₂>

❷ IF <условие1> THEN BEGIN;
IF <условие₂> THEN <оператор₁>
ELSE <оператор₂> END;

ПРОГ_13

15/45

РЕШЕНИЯТА

Създателите на Алгол-60 са били толкова шокирани от факта на двусмислие, че набързо са обявили цитираната конструкция за незаконна, забранявайки след then да се записва условен оператор.

Създателите на по-новите езици са по-либерални като въвеждат правилото, че всяко else се свързва с най-близкия от ляво then (Си, Паскал) – тълкувание ❷.

ПРОГ_13

16/45

ЗАБЕЛЕЖКИ

- Операторът за **безусловен преход go to** и **кратката форма на оператор if** са напълно достатъчни за запис на произволен алгоритъм.
- Машинните езици съдържат преките еквиваленти само на тези два оператора.
- Логическият тип е беден на стойности и може да осигури **само две алтернативи**.
- Влагането на оператори **if** осигурява произволен брой алтернативи.

ПРОГ_13

17/45

ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР

Влагането на оператори **if** влошава четенето и разбирането на програмата и **изисква изчисляване на множество изрази**, което не е рационално, а може и да не е желателно.

За осигуряване на **множество алтернативи** се търсят решения още в първите езици:

⚡ Изчисляемо go to във **Фортран**;

⚡ Именоващ израз в **Алгол-60** ($\approx$ масив етикети).

Съвременните езици **осигуряват** специален оператор за избор, чрез който **еднократно изчисляване на целочислен (дискретен) израз** дава възможност за **продължаване** на изпълнението по повече от две алтернативи.

ПРОГ_13

18/45

ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР (продължение)

Освен от **целочислен тип изразът** за избиране на алтернатива може да бъде от всеки **друг дискретен тип** (знак, изброим и т. п.).

ПРОГ_13

19/45

ПРИМЕР: ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР В ПАСКАЛ

CASE <Израз> **OF**

<Списък константи 1> : <Оператор 1>;

<Списък константи 2> : <Оператор 2>;

[. . .]

<Списък константи n> : <Оператор n>;]

[**ELSE** <Оператор Else>] **само в диалекти**

END;

<Списък константи i> са разделени със запетаи константи и интервали (**n..k**) от типа на <Израз>.

ПРОГ_13

20/45

ПРИМЕР: ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР В СИ

```
switch (<Израз>) {
  <Константа 1> : <Оператори 1>
  <Константа 2> : <Оператори 2>
  [ . . . ]
  <Константа n> : <Оператори n>]
  [default: <допълнителни оператори>]
}
```

<Константа i> играе ролята на етикет, т. е. след <Оператори i> се изпълняват <Оператори i + 1> ... За напускане на **switch** се използва **break**;

ПРОГ_13

21/45

ПРИМЕР: ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР ВЪВ ВБ

```
Select Case <Израз> ⚡
  Case <Диапазон 1> ⚡
    <Оператори 1>
  Case <Диапазон 2> ⚡
    <Оператори 2>
  [ ... Case <Диапазон n> ⚡
    <Оператори n>]
  [Case Else ⚡
    <допълнителни оператори>]
End Select ⚡
```

ПРОГ_13

22/45

ПРИМЕР: ДИАПАЗОНИ ВЪВ ВБ

Диапазоните на **ВБ** са **най-развити**. Всеки **диапазон** се състои от произволен брой разделени със запетаи (,) **елементи** от следните **три вида**:

- ⚡ <произволен израз>, вкл. константа;
- ⚡ **интервал** – <израз От> **To** <израз До>;
- ⚡ **сравнение** – **Is** <знак> <израз>.

ПРОГ_13

23/45

ОПЕРАТОРИ ЗА ПОВТОРЕНИЕ

Възможността за **многократно повторение** на част от програмата е **сред най-големите блага** на програмирането: **малко човешки труд (писане)** води до **много компютърен труд** и пот по челото на ЦП (**изпълнение**).

Няма **ЕПВР**, който да **не осигурява** оператори за **повторение** на програмен участък.

Повторението на участък е и **доста опасно**:

⚡ ами **ако не спре** (безкрайно повторение)?

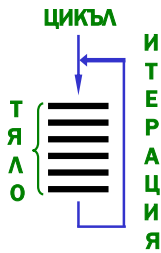
⚡ **правописна грешка** във **Фортран** превръща оператора за повторение **DO 100 I = 1, 5** в безобиден оператор за присвояване **DO100 I = 1.5**.

ПРОГ_13

24/45

НЯКОИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ

Повторението се нарича **цикъл**.
Повтарящият се участък се нарича **тяло на цикъла**.
Еднократното изпълнение на повтарящия се участък (тялото) се нарича **итерация**.

ПРОГ_13

25/45

ВИДОВЕ ЦИКЛИ

Съществен елемент на циклите е определянето на момента, в който ще трябва да последва **нова итерация**.

Това може да бъде **реализирано по 2 начина**:

- проверка на условие чрез изчисляване на израз от логически тип – **цикли по условие**;
- преброяване на итерациите – **цикли с преброяване**.

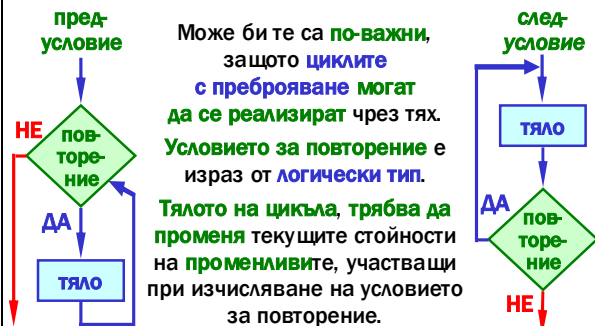
От своя страна **проверката на условието за повторение** може да бъде осъществена:

- до изпълнение на тялото – **предусловие**;
- след изпълнение на тялото – **следусловие**.

ПРОГ_13

26/45

ЦИКЛИ С УСЛОВИЕ

ПРОГ_13

27/45

ЗАБЕЛЕЖКИ

- ❶ Тялото на цикъл с **предусловие** може да не бъде изпълнено нито веднъж, когато при достигане на цикъла **още първото изчисляване на условието** покаже **липса на повторение**.
- ❷ Тялото на цикъл със **следусловие** се изпълнява поне веднъж, защото **условието за повторение се изчислява след неговото изпълнение**.
- ❸ Циклите с **предусловие** решават **около 95%** от необходимите случаи.

ПРОГ_13

28/45

ПРИМЕР: ЦИКЛИ С УСЛОВИЯ В ПАСКАЛ

WHILE <Условие> **DO** <Оператор>; **пред**
Итерация: **еквивалент на оператора**
IF <Условие> **THEN BEGIN**;
 <Оператор>; **GOTO** Итерация; **END**
REPEAT <Оператори> **UNTIL** <Условие>
Итерация: <Оператори> **еквивалент**
IF NOT <Условие> **THEN GOTO** Итерация;
while = докато; **until** = докогато

ПРОГ_13

29/45

ПРИМЕР: ЦИКЛИ С УСЛОВИЯ В СИ

while (<Условие>) <Оператор> **пред**
Итерация: **еквивалент на оператора**
if (<Условие>)
 {<Оператор> **goto** Итерация}
do <Оператор> **while** (<Условие>) **след**
Итерация: <Оператор> **еквивалент**
if (<Условие>) **goto** Итерация;
Еднотипна проверка на условието!

ПРОГ_13

30/45

ПРИМЕР: ЦИКЛИ С ПРЕДУСЛОВИЕ ВЪВ ВБ

Do While <Условие> ◀ **при истина**
 <Оператори>
Loop ◀
While <Условие> ◀ **също при истина**
 <Оператори>
Wend ◀
Do Until <Условие> ◀ **при лъжа**
 <Оператори>
Loop ◀

ПРОГ_13

31/45

ПРИМЕР: ЦИКЛИ СЪС СЛЕДУСЛОВИЕ ВЪВ ВБ

Do ◀
 <Оператори>
Loop While <Условие> ◀ **истина**
Do ◀
 <Оператори>
Loop Until <Условие> ◀ **лъжа**

ПРОГ_13

32/45

ЦИКЛИ С ПРЕБРОЯВАНЕ

В редица случаи броят на повторенията е известен **преди започване на цикъла** (например при еднотипната обработка на всички елементи на един масив).

Тогава вместо да проверяваме условие е **по-лесно да преброим повторенията**.

Броенето може да бъде:

- ♻ **нормално** – по нарастване;
- ♻ **обратно** – по намаляване (**предстартово броене**).

ПРОГ_13

33/45

ЗАБЕЛЕЖКИ

❶ От съществено значение е в тялото на цикъла да знаем **номера на повторението**. За целта е подходящо да има **променлива**, която да **брои повторенията**. Тя се нарича **управляваща променлива на цикъла**.

❷ За улесняване на авторите на езикови процесори **стойността на управляващата променлива след завършване на цикъла не е определена** явно и точно.

❸ Броенето е еквивалентно на **преминаване към следваща/предишна стойност (± 1)**.

ПРОГ_13

34/45

ЗАБЕЛЕЖКИ (прод.)

❹ За „броене“ е подходящо **управляващата променлива** да бъде **от произволен дискретен тип**, но **не и от приближен**.

❺ Целите числа позволяват **обобщаване: увеличаване/намаляване с произволно избрано цяло число**.

❻ В обобщения случай **последователните стойности** на управляващата променлива **образуват аритметична прогресия** с разлика, различна от ± 1 . Това обяснява и другото име на подобен цикъл – **цикъл за аритметична прогресия**.

ПРОГ_13

35/45

ПРИМЕР: ЦИКЪЛ С ПРЕБРОЯВАНЕ

Паскал: `FOR <пром.> := <начало> {ТО | DOWNTO} <край> DO <оператор>`
`<пром.> := <начало>; {еквивалент при TO}`
WHILE `<пром.> <=> <край> DO BEGIN;`
`<оператор>; <пром.> := SUCC(<пром.>);`
END;

Си: вместо такъв оператор има **по-общ**
`for (<начало>; <проверка>; <промяна>)`
`<оператор>`
`<начало>; while (<проверка>) еквивалент`
`{ <оператор> <промяна> }`

ПРОГ_13

36/45

ПРИМЕР: ЦИКЪЛ С ПРЕБРОЯВАНЕ ВЪВ ВБ

For `<упр. пром.> = <начало> To <край>`
`[Step <стъпка>] ⏏`
`<оператори>`

Next `[<управляваща променлива>]`

Еквивалент при <стъпка> > 0:

`<упр. пром.> = <начало>`

Do Until `<упр. пром.> > <край> ⏏`
`<оператори>`

`<упр. пром.> = <упр. пром.> + <стъпка>`

Loop ⏏

ПРОГ_13

37/45

ПРИМЕР: СПЕЦИАЛНО ПРЕБРОЯВАНЕ ВЪВ ВБ

For Each `<Елемент> In <Група> ⏏`
`<Оператори>`

Next `[<Елемент>] ⏏`

`<Елемент>` е име на **обектова променлива** (указател), а `<Група>` е **колекция** (специален клас) от обекти от съответен на променливата клас.

ПРОГ_13

38/45

ПРЕКЪСВАНЕ НА ЦИКЪЛ

В тялото на един цикъл могат да бъдат констатирани **условия**, които:

- ❶ **обезсмислят** продължаване на изпълнението на цикъла;
- ❷ **изискват незабавно прекъсване** на поредната итерация и преминаване към следващата итерация.

Решение на тези въпроси се **осигурява** от оператор **go to** със специфичен етикет.

Затова **много езици** предлагат **скрит go to**.

ПРОГ_13

39/45

ПРИМЕР: СКРИТИ GO TO

Паскал: няма такива оператори.

Си: `break;` – изход от цикъл и оператор `switch`.

`continue;` – нова итерация.

ВБ: `Exit {Do | For} ⏏`

изход от цикъл – `Exit For` се използва **и при For Each**.

ПРОГ_13

40/45

ВЛОЖЕНИ ЦИКЛИ

Операторите за цикъл могат да се **влагат** един в друг, както и всички други структурни оператори.

Цикълът, който е **записан в тялото** да друг, се нарича **вложен** (вътрешен) **цикъл**.

Цикълът, който **съдържа в тялото си** друг, се нарича **външен** (обхващащ) **цикъл**.

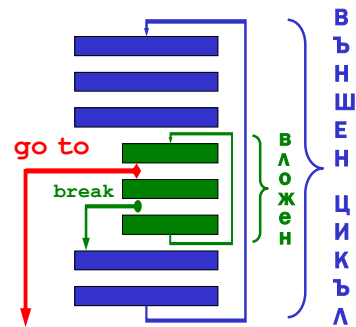
Скритите оператори **go to** дават възможности за **напускане само на един цикъл**, т. е. те **не позволяват от тялото на един вложен цикъл да се напусне външният цикъл**.

Това е и единственият случай, в който трябва да се използва оператор **go to**.

ПРОГ_13

43/45

ПРИМЕР: ВЛОЖЕНИ ЦИКЛИ И GO TO

ПРОГ_13

42/45

БЕЗКРАЙНИ ЦИКЛИ

Безкрайните цикли (чието повтаряне **никога не завършва**) по принцип **са опасни**.

Безкраен цикъл, **може да бъде записан във всеки език**.

Операторите за безусловен преход (явни и неявни) дават **възможност безкрайните цикли все пак да завършват** своите повторения.

Явното записване на **безкраен цикъл повишава вниманието** на четящия програмата да **провери дали вътре в тялото има условие за край (go to, break, exit)**.

ПРОГ_13

43/45

ПРИМЕР: БЕЗКРАЙНИ ЦИКЛИ

Паскал: **WHILE TRUE DO ...;**
REPEAT ... UNTIL FALSE;

Си: **while () ... + break!**
for (;;) ... + break!

ВБ: **Do** ◀
... + **Exit Do!**
Loop ◀

ПРОГ_13

44/45

**БЛАГОДАРЯ ВИ
ЗА ВНИМАНИЕТО!**

**БЪДЕТЕ С МЕН И
В СЛЕДВАЩАТА ЛЕКЦИЯ,
КОЯТО ЩЕ НИ ОТВЕДЕ
В НЕВЕРОЯТНИЯ СВЯТ НА
ПРОГРАМНИТЕ ЧАСТИ**